

Özgürlüğünden Mahrum Edilen Kadınlar

*10. Genel Rapor'dan Alıntı,
2000 de yayınlanmıştır*

Giriş

21. CPT, daha önceki yayınladığı raporların bazılarında karakollar, cezaevleri, göç nedeniyle gözaltında bulunan kişilerin bulunduğu nezaret merkezleri, psikiyatrik kurumlar ve çocuklar için gözaltı merkezleri gibi çeşitli gözaltı yerlerinde yaptığı çalışmaları belirleyen kriterleri belirtmiştir.

Komite, doğal olarak yukarıda belirtilen kriterleri hem özgürlüğünden mahrum edilen kadınlar, hem de erkekler için kullanmaktadır. Ancak Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde kadınlar, özgürlüğünden mahrum insanların göreceli olarak küçük bir grubunu temsil etmektedir. Bu durum, devletlerin gözaltındaki kadınlar için özel düzenlemeler yapmasını çok maliyetli hale getirdiğinden kadınlar genellikle az sayıdaki yerde (ve bazen evlerinden ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklardan uzakta) erkek tutuklular için hazırlanmış (ve bazen erkek tutuklularla paylaşılan) tesislerde tutulmaktadır. Bu şartlar altında, özgürlüğünden mahrum kadınların güvenli ve makul gözetim şartlarında olmasını sağlamak için özel çaba sarf edilmelidir.

CPT, özgürlüğünden mahrum kadınların kötü muamele görmesinin önlenmesine ne kadar önem verdiğine dikkat çekmek için, 10. Genel Rapor'un bu bölümünü bu konuyla ilgili özel unsurlara ayırmıştır. Komite böylece özgürlüğünden mahrum kadınlara nasıl davranılması gerektiği konusundaki görüşlerini ulusal yetkililere açık bir biçimde belirtebilmeyi ümit etmektedir. Daha önceki yıllarda olduğu gibi, **CPT Genel Rapor'un bu temel bölümüyle ilgili yorumları memnuniyetle karşılayacaktır.**

22. Baştan belirtilmesi gereken bir başka konu da, CPT'nin bu bölümde belirtilen konularla ilgili endişelerinin, gözaltı yerinin doğası ne olursa olsun geçerli olduğudur. Ancak CPT'nin deneyimlerine göre, özgürlüğünden mahrum kadınların maruz kaldığı fiziksel ve/veya psikolojik riskler, yakalanmalarından hemen sonraki dönemde daha büyük olabilir. Bu nedenle, söz konusu dönemde aşağıda belirtilen kriterlere uyulmasına özellikle dikkat edilmelidir.

Komite, bu konuda geliştirdiği standartların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığı Sona Erdirme Konvansiyonu ve Birleşmiş Milletler Her Tür Gözaltı ve Hapis Durumunda Olan Bireyleri Korumaya Yönelik İlkeler gibi diğer uluslararası belgelerde belirtilen standartları tamamlayıcı olduğunun altını çizmek istemektedir.

Kadın ve Erkek Personel

23. CPT'nin 9. Genel Rapor'da belirttiği gibi, hem kadın hem de erkek personelin olması gözaltı yerlerinde kötü muamelenin önlenmesi açısından önemli bir önlemdir. Kadın ve erkek personelin bir arada bulunması hem gözetim uygulaması, hem de gözaltı ortamında belirli derecede normallik hissinin uyanması açısından faydalı olabilir.

Kadın ve erkek personelin olması, üst arama gibi cinsiyet açısından hassas olan işlerin yapılmasında doğru personelin kullanılmasını da mümkün kılar. CPT bu bağlamda, yaşı ne olursa olsun, özgürlüğünden mahrum edilen kişilerin sadece aynı cinsiyetten personel tarafından aranması gerektiğine ve bir mahkumun soyunmasını gerektiren türdeki aramaların diğer cinsiyetten olan gözaltı personelinin göremeyeceği bir yerde yapılması gerektiğine dikkat çeker.

Özgürlüğünden Mahrum Edilen Kadınlar İçin Ayrı Kalma Yerleri

24. Bir devletin özgürlüğünden mahrum insanlar için üstlendiği bakım görevi, bu kişileri onlara zarar vermek isteyebilecek kişilere karşı korumayı da içerir. CPT, bazen kadınların kadınlara yaptığı istismar konularında iddialarla karşılaşmıştır. Ancak gözetimdeki kadınlara erkekler tarafından kötü muamele (ve özellikle cinsel içerikli sözlü istismar dahil cinsel taciz) yapılması, özgürlüğünden mahrum kadınlar için ağırlıklı olarak kadın personelin çalıştığı ayrı kalma yerlerinin devlet tarafından sağlanmadığı durumlarda daha sık rastlanan bir olgudur.

İlke olarak, özgürlüğünden mahrum kadınlar, aynı kurumda kalan erkeklerden fiziksel olarak ayrı yerlerde tutulmalıdır. Bazı ülkelerde (her ikisi de özgürlüğünden mahrum olan) çiftler için bir arada kalış düzenlemeleri ve/veya cezaevlerinde belirli dereceye kadar her iki cinsin bir araya geldiği sistemler yapılmaya başlanmıştır. Bu tür ilerici düzenlemeler, ilgili mahkumların katılım onayının alınması, programların dikkatle seçilmesi ve uygun biçimde denetlenmesi şartıyla CPT tarafından olumlu karşılanmaktadır.

Faaliyetlere Erişim Eşitliği

25. Özgürlüğünden mahrum kadınlar, erkek mahkumlarla aynı şartlar altında anlamlı faaliyetlere (çalışma, eğitim, öğretim, spor, vs.) erişim hakkına sahip olmalıdır. Komite'nin son Genel Rapor'da ifade ettiği gibi, CPT heyetleri genellikle kadın mahkumlara "uygun" olacağı düşünülen faaliyetlere (dikiş veya eliş gibi) katılma imkanı verildiğini, erkek mahkumlara ise çok daha fazla mesleki eğitim verildiğini görmüştür.

CPT'nin görüşüne göre, bu tür ayrımcı yaklaşımlar sadece kadınların toplumsal rolü hakkında modası geçmiş stereotiplerin güçlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca mevcut şartlara bağlı olarak, kadınların faaliyetlere eşit katılımını sağlamamak da aşağılayıcı davranış olabilir.

Doğum Öncesi ve Sonrası Bakım

26. Protein düzeyi yüksek yiyecekler ile taze meyve ve sebze yemesi gereken hamile mahkumların özel beslenme ihtiyaçlarının karşılanması için her türlü çaba harcanmalıdır.

27. Bebeklerin cezaevinde doğmaması gerektiği barizdir ve Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerdeki genel uygulama, zamanı geldiğinde hamile mahkumların dışarıdaki hastanelere sevk edilmesidir.

Ancak CPT, zaman zaman hamile kadınların jinekolojik muayene ve/veya doğum sırasında zincire vurulduğunun veya yataklarına veya diğer mobilyalara bağlandığını görmüştür. Bu tür yaklaşımlar hiçbir şartta kabul edilemez ve kesinlikle insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele sayılabilir. Güvenliği sağlamak için başka yöntemler bulunabilir ve bulunmalıdır.

28. Cezaevlerindeki birçok kadın, cezaevinde olmalarından dolayı olumsuz etkilenebilecek çocuklarına veya diğer kişilere bakmakla yükümlüdür.¹

Bu bağlamda özellikle sorun yaratan bir konu, bebeklerin ve küçük çocukların anneleriyle cezaevinde kalıp kalamayacağı veya kalabilirlerse ne süreyle kalabilecekleridir. Bir yandan cezaevlerinin bariz biçimde bebekler ve küçük çocuklar için uygun bir ortam olmadığı, diğer yandan çocukların annelerinden zor kullanarak ayrılmasının hiç istenmeyen bir durum olduğu göz önünde bulundurularak bu soruna çözüm bulmak zordur.

29. CPT'nin görüşüne göre, bütün durumlarda temel prensip çocuğun iyiliği olmalıdır. Bu özellikle gözaltında verilen doğum öncesi ve sonrası hizmetlerin, cezaevi dışında sunulan hizmetlerle eşdeğer olması anlamına gelmektedir. Bebeklerin ve küçük çocukların gözetim ortamında bulunduğu yerlerde, çocuklar sosyal hizmet ve çocuk gelişimi uzmanları tarafından izlenmelidir. Amaç, hapsin üniforma veya anahtar destesi gibi görsel unsurlarından uzak ve çocuğa odaklı bir ortam oluşturmak olmalıdır.

Ayrıca cezaevlerindeki bebeklerin hareket ve bilişsel becerilerinin normal gelişimini sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle çocuklara cezaevi içinde yeterli oyun ve hareket etme imkanı sağlanmalı ve çocukların mümkün olduğunca kurumdan çıkarak dışarıdaki normal hayatta deneyim edinme imkanı yaratılmalıdır.

Kurum dışındaki aile bireylerinin çocuklara bakmasını kolaylaştırmak da, çocuk yetiştirme yükünün (örneğin çocuğun babası tarafından) paylaşılmasını sağlar. Bunun mümkün olmadığı durumlarda, kreş benzeri yerlere erişim sağlanması imkanı düşünülmelidir. Bu tür düzenlemeler sayesinde kadınlar, cezaevindeki çalışma veya benzeri faaliyetlere daha çok katılabilirler.

Hijyen ve Sağlık Konuları

30. Komite, özgürlüğünden mahrum kadınların ihtiyaçlarının erkeklerinkinden önemli ölçüde farklı olduğuna, hijyen ve sağlıkla ilgili konulara da dikkat çekmek istemektedir.

31. Kadınlara özel **hijyen** ihtiyaçları da uygun biçimde ele alınmalıdır. Temizlik ve banyo imkanlarına kolay erişim, kan lekeli giysilerin güvenli bir biçimde atılmasının yanı sıra, kadın bağı ve tampon gibi hijyenik eşyaların sağlanması da özellikle önemlidir. Bu tür temel ihtiyaçların karşılanmaması aşağılayıcı davranış olabilir.

32. Özgürlüğünden mahrum kişilere sunulan **sağlık hizmetlerinin**, toplumdaki hastalara sunulan hizmetlerle eşdeğer standartlara sahip olması da şarttır.

Özgürlüğünden mahrum kadınlar söz konusu olduğunda, bakımda eşdeğerlik prensibine uymak, jinekoloji dahil kadınlara ait sağlık sorunları hakkında eğitim almış doktor ve hemşirelerin sağlık hizmeti sunmasını sağlamayı gerektirir.

¹ Cf. Cezaevlerinde anneler ve bebekler konusunda Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi'nin 1469 (2000) no.lu Tavsiyesi.

Ayrıca meme ve rahim kanseri taramaları gibi kadınlara özel konularda önleyici sağlık hizmetleri toplumda sunulduğu oranda özgürlüğünden mahrum kadınlara da sunulmalıdır.

Bakımda eşdeğerlik, toplumda olduğu gibi gözaltı yerlerinde de kadınların vücudunun bütünlüğüne saygı duyulması hakkına sahip olması anlamına gelmektedir. “Ertesi sabah alınan hap” ve/veya gebeliğin ileri aşamalarında kürtaj için kullanılan diğer imkanlar özgür kadınlara sunulduğu oranda, özgürlüğünden mahrum kadınlara da aynı şartlar altında sunulmalıdır.

33. Prensip olarak, hapsedilmeden önce belirli bir tedaviye başlamış mahkumlar, söz konusu tedaviyi cezaevinde de devam ettirebilmelidir. Bu bağlamda, gözaltı yerlerinde kadınlar için gerekli olan özel ilaçları yeterli miktarda bulundurmak için çaba harcanmalıdır.

Doğum kontrol hapi konusuna gelince, bu ilacın gebeliği önleme dışındaki tıbbi nedenlerle (örneğin ağrılı regli rahatlatmak için) de hastalara verilebileceği unutulmamalıdır. Bir kadının hapsedilmesinin, bu dönemde hamile kalma olasılığını önemli ölçüde azaltması, söz konusu ilacı vermemek için yeterli neden değildir.